

Valvontayksikkö Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue
Arviointi- ja ohjauskäynnin ajankohta 14.11.2023 klo 12.00–15.30
Läsnäolijat Ympäristöterveydenhuollon johtaja Päivi Pyykönen Terveysinsinööri Siiri Härmänmaa Terveysinsinööri Piia Junnikkala Terveysinsinööri Linda Linna Ympäristöterveyslautakunnan edustaja Meeri Rinta-Jouppi
Arviointi- ja ohjauskäynnin suorittajat Pohjois-Suomen Aluehallintovirasto Aila Halonen, ympäristöterveydenhuollon ylitarkastaja Anitta Massinen, läänineläinlääkäri Raisa Romppanen, ympäristöterveydenhuollon ylitarkastaja

Valvonnan järjestäminen ja voimavarat
Yleisesti valvonnasta Ympäristöterveydenhuollon johtaja kertoi valvonnan ajankohtaisesta tilanteesta. Arviointi- ja ohjaustilaisuutta edeltävänä päivänä oli käsitelty ympäristöterveyslautakunnassa alustavasti vuoden 2024 valvontasuunnitelmaa, joka on tarkoitus viedä nähtäville kaupungin verkkosivuille. Varsinainen valvontasuunnitelman hyväksyntä käsitellään 4.12.2023 kokouksessa. Ympäristöterveydenhuollon johtaja totesi, että organisaatiomuutos on vienyt paljon resurssia ja monia asioita on ollut järjestettävänä. Etenkin laskutus on vienyt paljon aikaa niin johtajalta kuin terveysinsinööreiltäkin. Yleisesti toimintatapoihin on opittu pikkuhiljaa. Uusi organisaatio on lisännyt Ylivieskassa yhteistyön tiivistymistä varautumisasioissa, esimerkiksi ympäristöterveydenhuollon johtaja on mukana laajennetussa johtoryhmässä ja eri toimijoista koostuvassa valmiusyhteistyöryhmässä. Tarkoituksena on luoda varautumisasioissa yhteyksiä myös muihin kuntiin entistä paremmin. Epidemiaselvitystyöryhmissä ovat säilyneet samat henkilöt kuin aiemminkin sote-puolelta. Valvontayksikön tavoitteena on ollut perehdyttää ympäristöterveyslautakunnan jäseniä ympäristöterveydenhuoltoon ja tätä työtä ympäristöterveydenhuollon

johtaja on tehnytkin. Lautakunta on ollut kiinnostunut asioista, jotka ovat monille jäsenille uusia.

Ympäristöterveydenhuollon johtaja toi esille, että valvontasuunnitelman kirjoittamisen kannalta olisi hyödyksi, jos Ruokaviraston ohjeet ja tavoitteet valmistuisivat aikaisemmin.

Voimavarojen jakautuminen ympäristöterveydenhuollossa

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon valvontayksikkö oli lähettänyt ennakolta vastauksia keskusteluissa käytäviin asioihin ja lisäksi valvontayksikön johtaja kertoi ko. asioista tilaisuudessa.

Valvontayksikössä on neljä terveystieteiden tutkijaa, joista kaksi hoitaa pääasiassa elintarvikelain ja toinen heistä myös tupakka- ja lääkelain mukaisia valvontatehtäviä, ja kaksi terveydensuojelulain mukaisia tehtäviä. Vuonna 2023 elintarvike- ja tupakkavalvontaan oli suunnitelman mukaan käytettävissä 1,8 htv ja terveydensuojeluvälvontaan 2 htv. Ympäristöterveydenhuollon johtaja hoitaa eläinperäisiä elintarvikkeita tuottavien laitosten valvonnan ja kotiteurastustoimijoiden valvonnan, tähän on suunnattu resurssia 0,05 htv.

Alkutuotannon valvontaan, käytännössä maidontuotantotilojen hygieniatarkastuksiin, on arvioitu kuluvan 0,25 htv. Alkutuotannon valvonnan hoitaa valvontaeläinlääkäri. Valtaosa valvontaeläinlääkäriin työajasta kohdentuu käytännössä eläinten terveyden- ja hyvinvoinnin valvontaan. Yhteistoiminta-alueella on sopimus valvontaeläinlääkäripalveluista Kalajoen kaupungin kanssa. Sopimuksen mukaan Kalajoen ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen toisen valvontaeläinlääkäriin vuosityöpanoksesta noin 50 % kohdennetaan Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen käyttöön. Ko. virkaa ei ole saatu täytettyä.

Praktikkoeläinlääkäreiden virkoja yhteistoiminta-alueella on seitsemän. Ylivieskan yhteisvastaanotolla työskentelee neljä eläinlääkäriä ja eläintenhoitaja. Nivalan yhteisvastaanotolla työskentelee kolme eläinlääkäriä. Lisäksi eläinlääkintähuollon tehtävien hoidon turvaamiseksi voidaan perustellusta syystä ottaa henkilö virkasuhteeseen kuntalain (410/2015) 87 §:n 2 momentin mukaisesti. Käytännössä mahdollisuutta on käytetty, jotta eläinlääkäreiden viikkolevot ja päivystysvapaat saadaan toteutumaan virkaehtosopimuksen mukaisesti ilman, että asiakaspalvelu kärsii.

Ympäristöterveydenhuollon johtaja arvioi, ettei valvontasuunnitelman mukainen valvonnan henkilötyövuosijako tule toteutumaan vuonna 2023, ja vuositasolla tästä tullaan jäämään etenkin terveydensuojeluvalvonnan osalta, koska toinen terveydensuojeluvalvontaa suorittava viranhaltija siirtyi toisiin tehtäviin syyskuun alussa. Valvontaeläinlääkäriin työaika on kulunut enimmäkseen akuuttiin eläinsuojeluvalvontaan ja myös eläintautivalvontaan on kulunut ennakoitua enemmän resursseja toimintavuoden jälkimmäisellä puoliskolla.

Voimavarojen jakautuminen on vuoden 2024 valvontasuunnitelmassa arvioitu todellisen tarpeen mukaan sekä perustuen kokemuksiin aiemmilta vuosilta.

Valvontasuunnitelman 2023 taulukossa 1 on tuotu esille ympäristöterveydenhuollon henkilöresurssit vastuualueittain ja tarvittavine lisätietoineen. Lisäksi suunnitelmassa on tarkemmin eritelty osa-alueittain, miten voimavarat jakautuvat suunnitelmalliseen ja muuhun valvontaan (taulukko 2).

Valvontasuunnitelman taulukossa 3 käy ilmi havainnollisesti vuosien 2021–2023 suunnitelmallisten tarkastusten tunnuslukuja. Tekstissä voisi vielä tarkemmin avata, mitä lyhenteet (TP, TA) tarkoittavat. Tekstissä todetaan, että luvuissa ei käy ilmi muu valvonta ja viralliset toimet, kuten näytteenotto, ilmoitusten ja hakemusten käsittely, lausuntojen anto ja annettava ohjaus ja neuvonta.

Elintarvikevalvonnassa suunniteltu resurssi vuodelle 2023 on ollut 2,05 htv (terveysinsinöörit 0,8+0,9 htv, ympäristöterveydenhuollon johtaja 0,05 htv sekä maidontuotantotilojen valvonta 0,3 htv). Käytettävissä oleva resurssi on vähentynyt vuoden 2022 suunnitellusta (2,2 htv) 0,15 htv. Kaksi terveysinsinööriä hoitaa elintarvikevalvontaa, toinen osa-aikaisesti (80 %) ja näin edelleen vielä vuoden 2024 puolellakin. Toisen terveysinsinöörin osuus elintarvikevalvontaan on 0,9 htv (tupakkavalvonta 0,1 htv). Ympäristöterveydenhuollon johtajalla laitosten valvontaan käytettävä työpanos on vähentynyt aiemmasta. Lisäksi johtaja hoitaa kotiteurastustoimijoiden valvonnan. Eläinperäisestä alkutuotantovalvonnasta, käytännössä maidontuotantotilojen hygieniavalvonnasta vastaa valvontaeläinlääkäri. Myös maitotilojen vähentyminen on jatkunut. Yhteen rekisteröityyn elintarviketoimintaan on vuonna 2023 ostettu ulkopuolista valvontaa.

Terveydensuojeluvalvonnassa suunnitellut resurssit on ollut vakiintunutta vuosina 2020–2022. Pientä nousua on havaittavissa kuitenkin toteutuneiden resurssien osalta eli 1,7 htv vuonna 2020 ja 2 htv vuonna 2022.

Esittelyssään ympäristöterveydenhuollon johtaja toi esille, että etenkin terveydensuojeluvalvonnassa on tällä hetkellä resurssivajausta yhden viranhaltijan siirryttyä toisen työnantajan palvelukseen. Rekrytointi on meneillään. Hänen mukaansa etenkin terveydensuojelupuolelle hakijoiden keskuudessa on ollut vähän vahvoja hakijoita.

Terveysvalvonnan toimesta otetaan sekä talous- että uimarantaveden viranomaisvalvonnan näytteitä. Osa näytteenotosta on ulkoistettu. Yhden kunnan uimavesinäytteenotosta vastaa kunnan liikuntatoimi. Uimahallien osalta näytteenotto tapahtuu laboratorion näytteenottajan toimesta. Aluehallintovirasto totesi, että on syytä jatkossa arvioida mahdollisuutta siirtää näytteenottoa ulkopuoliselle taholle. Joskin aina viranomaisvalvonnan näytteenotosta ja sen oikeellisuudesta on vastuussa terveydensuojeluviranomainen.

Tupakkavalvonnassa suunnitellut resurssit ovat vuosina 2020–2022 olleet 0,2 htv ja pientä laskua toteutuneessa resurssien käytössä on tapahtunut vuodesta 2020 lähtien (0,15 htv vuonna 2020, 0,2 htv vuonna 2021 ja 0,1 htv vuonna 2022).

Tupakkavalvontaan on saatu tukea hyvin Valvirasta aiempaan verrattuna. Tupakkavalvontaan liittyvä määräys- ja pakkokeinomenettely vaativat resurssia.

Valvontayksikkö toi esille, että Fimeasta pitäisi saada enemmän tukea lääkelain mukaisessa nikotiinivalmisteiden valvonnan ohjauksessa.

Viranhaltijoiden erikoistuminen

Laajempaa erikoistumista ei ole pienessä valvontayksikössä pystytty toteuttamaan. Laitosvalvontaa suorittava ympäristöterveydenhuollon johtaja on suorittanut hygieenikkokuulustelun. Toisella terveydensuojelulain mukaisia valvontatehtäviä suorittavalla viranhaltijalla on rakennusterveysasiantuntijan koulutus.

Yksikössä tuetaan kaikille tasapuolista mahdollisuutta osallistua koulutuksiin, myös määräaikaikaisille työntekijöille.

Koska kyseessä on pieni yksikkö, on toiminta turvattava myös loma-aikoina ja sairauspoissaolojen yms. aikana myös häiriötilanteissa. Kaikki terveysinsinöörit ovat käyneet vesinäytteenottokoulutuksen. Häiriötilannesuunnitelmaan on laadittu toimintakortit elintarvikkeisiin ja veteen liittyvien häiriötilanteiden hoitoon.

Osa tarkastuksista suoritetaan parityönä. Tällaisia ovat valvontakohteet, jotka voivat olla haastavia toiminnan laajuuden ja luonteen perusteella tai kohteet, joihin ei voi mennä yksin työsuojelullisista syistä.

Viranhaltijoiden erikoistuminen elintarvikevalvontaan on tehty lähinnä työnjaon kautta. Yksi terveysinsinööri on perehtynyt enemmän kontaktimateriaalivalvontaan, joka vaatii paneutumista laajan lainsäädännön ja ohjeistuksen vuoksi. Kontaktimateriaalien valmistuspaikkoja ei ole, mutta muun toiminnan ohella ja maahantuonnin osalta valvotaan myös kontaktimateriaaleja. Vuosittain tehdään tarkastuksia maahantuonnin osalta muutamassa kohteessa.

Haastattelun mukaan kaksi tarkastajaa on perehtynyt talousvesivalvontaan. Toinen heistä ei ole enää valvontayksikön palveluksessa. Talousvesivalvontaan liittyvät kirjalliset tehtävät jaetaan vuorotellen tarkastajien kesken.

Asunnontarkastukset suoritetaan aina parityönä. Isojen oppilaitosten valvonnan on katsottu nopeutuvan ja tehostuvan parityöskentelynä. Haastattelussa tarkastaja toi esille, että asunnontarkastuksissa ja kohteiden olosuhdevalvonnassa tarkastukset menevät joustavasti ja nopeammin, kun toinen kirjaa havainnot ja toinen suorittaa tarvittavat mittaukset. Tarkastuskertomukset tehdään vuorotellen.

Tupakkavalvontaa toteuttaa pääasiallisesti toinen elintarvikevalvontaa tekevästä viranhaltijoista. Varsinaista erikoistumista ei ole, mutta yhteistyö alueen muiden valvontayksiköiden kanssa tukee valvonnan toteuttamista.

Voimavarojen jakautuminen suunnitelmalliseen ja muuhun valvontaan sekä voimavarojen riittävyden arviointi valvontasuunnitelmassa

Ympäristöterveyshuollon johtaja toi esille, että vuoden 2024 valvontasuunnitelmaan on kirjattu tarkastukset, jotka riskinarvioinnin perusteella pitäisi tehdä, ja niiden vaatimat henkilöresurssit ovat todellisen tarpeen mukaan. Suunnitelmassa on käytetty tarkastuksen tehokkuuslukuna 110 tarkastusta / htv. Muita tarkastuksia ja

virallisia toimia (ilmoitusten ja hakemusten käsittely, erilaisten haittaepäilyjen perusteella tehtävät tarkastukset, näytteenotot ja mittaukset, lausuntojen anto, toimijoille ja kansalaisille annettava ohjaus ja neuvonta ja sidosryhmäyhteistyö) on aiempien vuosien kokemuksella niin runsaasti, että riskinarvioinnin perusteella suunniteltuja tarkastuksia tulee olemaan mahdotonta toteuttaa 100-prosenttisesti. Muuhun valvontatyöhön on välttämätöntä suunnata resurssia, joten valvontasuunnitelmaan on kirjattu, että riskinarvioinnin perusteella tehtävässä valvonnassa 70 % toteuma olisi hyvä tulos.

Lisäksi valvontayksikössä tuotiin esille, että tekemättömiä valvontasuunnitelman mukaisia tarkastuksia on kertynyt pikkuhiljaa jo useamman vuoden ajalta, ja resurssivaje näkyy pienessä yksikössä nopeasti (pitkiä poistumia, osaprocenttista työvoimaa).

Koronan aikana suunnitelmallista valvontaa ei voitu tehdä täysipainoisesti, koska riskiryhmäkohteet oli rajattava valvonnan ulkopuolelle. Osaan elintarvikevalvonnan kohteisiin tarkastustiheydet ovat nousseet. Tarkastustiheyden määrittelyssä käytetään Ruokaviraston ohjetta.

Suunnitelmallisen valvonnan tekemättömät tarkastukset siirtyvät seuraavalle vuodelle ja tarkastuksia kertyy vuosi vuodelta enemmän. Suunnitelmallisten tarkastusten määrät vaihtelevat vuosittain (erilaiset tarkastustiheydet). Tarkastuksia on siirtynyt vuodelta toiselle jo niin paljon, että ruuhkanpurkuun olisi hyvä saada lisävoimia.

Terveysvalvonnassa ruokamyrkytyspäilyjen hoito, vesihuollon häiriötilanteet, uimaveden pilaantuminen sekä asunnontarkastukset hoidetaan ensisijaisesti.

Suunnitelmassa on eritelty hyvin osa-alueittain, miten voimavarat jakautuvat suunnitelmalliseen ja muuhun valvontaan.

Valvontasuunnitelman lautakuntakäsittelyn (päivitys vuodelle 2023) pöytäkirjaotteessa todetaan, että noin puolet valvontatyöhön käytettävissä olevista henkilötyövuosista käytetään suunnitelmalliseen valvontaan. Akuuttivalvontaa on merkittävästi erityisesti terveydensuojelulain ja eläinsuojelulain mukaisissa tehtävissä. Lisäksi ympäristöterveydenhuoltoa työllistävät erilaiset elinympäristöön vaikuttavista hankkeista muille viranomaisille annettavat lausunnot, ilmoitusten ja hakemusten käsittely, suunnittelutehtävät, neuvottelut, täydennyskoulutukset, nopeasti muuttuva lainsäädäntö sekä yrittäjien ja kuluttajien neuvonta. Lausuntoja annetaan vuosittain noin 40 kpl ja niihin kuuluu merkittävästi työaika. Lisäksi valvontasuunnitelmassa tulevat esille edellisten lisäksi muun muassa terveyshaittaepäilyt sekä epidemioiden ja erityistilanteiden selvittämiset.

Valvontasuunnitelman taulukon 2 mukaan elintarvikevalvonnassa suunnitelmallisen valvonnan osuus on noin 82 % (1,55 htv) ja muun valvonnan tarve noin 18 % (0,35 htv) ilman alkutuotantoa. Maidontuotantotilojen osalta 0,3 htv kohdistuu suunnitelmalliseen valvontaan.

Elintarvikevalvonnan valvontakohteiden lukumäärä, tarkastustiheys, tarkastuksiin käytettävä aika ja tarkastusmäärä eri vuosille on esitetty valvontasuunnitelman liitteessä 2. Lisäksi kohteen nimi, valvoja ja kunta käyvät esille. Säännöllisesti

valvottavia elintarvikevalvonnan kohteita on ollut 195 vuonna 2023 ja tarkastusten suunniteltu määrä on ollut 146. Taulukossa on käytetty värien avulla seurantaesimerkiksi tarkastuksen toteutumisesta, tarkastuksen siirtämisestä taikka uusista kohteista. Valvontakohteiden riskiluokituksessa käytetään apuna Ruokaviraston uusinta riskiluokitusmallia, kun laaditaan kohdekohtaista tarkastussuunnitelmaa. Tilaisuudessa tuli esille, että mikäli valtakunnallista tarkastustiheyttä on muutettu, perustelut on laitettu VATI-järjestelmän kohdetietoihin. Tällaisia kohteita on vähän. Uusintatarkastuksia on ollut vuosittain noin 12–15 kpl, niitä ei ole otettu huomioon tarkastussuunnitelmassa. Tilaisuudessa keskusteltiin, että arvio uusintatarkastuksien määrästä voitaisiin huomioida jollakin tavoin valvontasuunnitelmassa, vähintään suunnitelman tekstissä.

Asiakirjatarkastuksia on tehty valvontayksikössä jonkun verran, esimerkiksi uusintatarkastuksia.

Alkutuotannossa maitotilojen lukumäärä on jaettu viidellä, josta saadaan vuosittainen tarkastusmäärä (noin 35 tarkastusta). Todellinen tarkastettava määrä on esitettyä suurempi aiemmilta vuosilta rästiin jääneiden tarkastusten vuoksi. Käytännössä kaikkia suunniteltuja tarkastuksia ei saada tehtyä ja tarkastuksia jää rästiin. Aluehallintoviraston edustajat toivat esille, että sekä suunnitelmassa ja toteumassa olisi hyvä todeta, miten paljon oikeasti tilojen tarkastuksia on tekemättä, vaikkakin suunnitelmassa tavoite on esitetty edellä mainitulla tavalla. VATI-tietojärjestelmässä tilojen määrä oli 352 vuonna 2023. Valvontasuunnitelman 2023 mukaan tiloja on tällä hetkellä 177. Ympäristöterveydenhuollon johtaja totesi, ettei ylimääräistä aikaa VATI-järjestelmän maitohygieniatilojen päivittämiseen ole ollut, vaan sitä on tehty lähinnä hygieniatarkastusten yhteydessä. Lisäksi esille tuli, että kasvinviljelytilojen osalta on vieläkin suurempi tehtävä kohdetietojen päivittämisessä.

Maitohygieniatarkastuksia tehtiin vuonna 2022 paljon, koska valvontayksikössä oli palkattuna määräaikainen viransijainen tätä tehtävää varten. Tuolloin todettiin, että näitä tarkastuksia pystyy tekemään rajatun aikaa enemmän, mikäli samalla ei ole muita tehtäviä hoidettavana. Ympäristöterveydenhuollon johtaja toi esille, etteivät praktikot voi käytännössä tehdä maitohygieniatarkastuksia, koska tämä edellyttäisi muun muassa VATI-järjestelmään perehtymistä. Praktikot eivät kuitenkaan voisi suorittaa maitohygieniatarkastuksia asiakastiloillaan, sillä tarkastuksilla havaitut epäkohdat voivat johtaa tukiseuraamuksiin. Myöskään johtaja ei käytännössä ehdi tekemään näitä tarkastuksia. Muutoinkaan elintarvikevalvonnan osalta ei ole nyt mietitty erityisiä valvonnan kohdentamisia.

Ympäristöterveydenhuollon johtaja totesi, että suunnitelmallisen elintarvikevalvonnan tekemättömät tarkastukset siirtyvät seuraavalle vuodelle, joka on todettu valvontasuunnitelmassakin, ja tarkastuksia kertyy vuosi vuodelta enemmän.

Näytteenoton osalta on hyvä ja selkeä suunnitelma (taulukko 5). Valvonnan painopisteet on tuotu hyvin esille (taulukko 6). Seurantaohjelmia, joihin valvontayksikkö osallistuu, olisi hyvä tuoda esille.

Ympäristöterveydenhuollon johtaja toi esille, ettei vuodelle 2023 ole otettu erillisiä projekteja organisaatiomuutoksen takia. Vuonna 2022 tehtiin loppuraportti jääpalaprojektista. Ensi vuodelle on suunnitteilla lähivalvontayksiköiden kanssa

yhteinen projekti koskien kauppojen kalatiskivalvontaa, pakattujen kalojen laatua, jäljitettävyyttä ja päiväysmerkintöjä. Yhteisissä projekteissa saadaan enemmän kohteita ja laajuutta sekä näin ollen vaikuttavuutta.

Uuden elintarvikelain mukaisesti tarkastusten ja niillä annettavan toimijoiden ohjauksen ja neuvonnan ohella korostetaan monimuotoista viranomaistyötä ja ennalta ehkäisevän valvontatyön merkitystä. Valvontasuunnitelmassa on tuotu esille viestintää ja siihen liittyvää aktiivista roolia. Vuonna 2023 ympäristöterveydenhuollon internet-sivujen roolia ulkoisessa tiedonjakamisessa on tavoite kehittää. Lisäksi yhteistyötä on tehty lähivalvontayksiköiden kanssa.

Valvontasuunnitelmassa on tuotu esille organisaatiomuutos ja siihen liittyvä aktiivinen osallistuminen ja työajan käyttö. Toimenpiteenä on todettu sisäinen viestintä, mukaan lukien ympäristöterveyslautakunnan perehdyttäminen ympäristöterveydenhuoltoon sekä henkilöstön tutustuminen uuteen organisaatioon, käytäntöjen omaksumiseen ja toimintatapoihin perehtymiseen.

Valvontasuunnitelman hyväksymistä ja valvontasuunnitelman toteutumisen arviointia koskevissa pöytäkirjoitteissa todetaan valtioneuvoston asetus kunnan ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelmasta (665/2006). Kyseinen asetus ei ole enää voimassa. Valvontayksikkö on myöhemmin todennut, että tämä kohta on poistettu AJO-käynnin jälkeen eikä viittausta ko. asetukseen ole ympäristöterveyslautakunnan 4.12.2023 hyväksymässä vuoden 2024 valvontasuunnitelmassa.

Terveydensuojeluvalvonnassa suunnitelman mukaan resurssista (2 htv) käytetään suunnitelmalliseen valvontaan 35 % (0,7 htv) ja 65 % (1,3 htv) muuhun valvontaan.

Terveydensuojelulain mukainen kohdekohtainen riskinarviointiin perustuva valvonta olisi syytä kuvata tarkemmin suunnitelmassa; ilmoituksen käsittelystä – toiminnan aikainen, terveyshaittaepäilyn ja muiden tekijöiden vaikutus. Luvussa 5.5 puhutaan vielä kolmesta riskiluokasta ja Valviran ohjeesta. Valtakunnallisen valvontaohjelman tavoitetarkastustiheys perustuu kolmeen riskiluokkaan. Valviran valtakunnallisessa ohjelmassa esitetty on lähtökohta, mutta tässä vaiheessa selkeästi on jo syytä olla kohdekohtaisena, joka näkyy Vati -tiedoissa.

Terveydensuojelua koskevassa suunnitelman taulukoissa kyllä näkyy informatiivisesti, miten on pystytty pysymään suunnitelmassa kohdekohtaisesti. Taulukko osoittaa, että aika paljon kohteita on siirtynyt tarkastettavaksi seuraavalle vuodelle. Siten toteuman arvioinnissa voitaisiin tehdä analyysi, joka huomioidaan myös suunnitelmassa resurssien riittävyystarkasteluna.

Suunnitelman terveydensuojeluosiossa luvussa 5.6 on hyvin avattu terveydensuojelun muuta valvontaa ja sen merkitystä. Painopistealueet on kirjattu suunnitelmaan terveydensuojelun valvontaohjelman mukaisesti ja lisäksi esitetään omat painopisteet. Valtakunnallisia painopisteitä voisi avata, miten on tarkoitus nimenomaan valvonta-alueella toteuttaa.

Aluehallintovirasto toi esille, että valvontayksikön alueella on hyvin saatettu vettä toimittavien laitosten valvontatutkimusohjelman (vto) riskinarviointiin perustuviksi

(PSAVI kysely 2021–2022: suuria ja keskisuuria laitoksia 10 kpl, ja kaikissa vto riskiperusteinen).

Tupakkavalvonnassa suunnitelman mukaan puolet resurssista kuluu suunnitelmalliseen (0,05 htv) ja puolet muuhun tehtävään (0,05 htv).

Ehkäisevän päihdetyön yhteistyötä alueella on avattu suunnitelmassa, joskin olisi syytä arvioida, voisiko avata vielä konkreettisemmin. Omavalvonnan toteuttamisen tukemista on avattu hyvin eli valvontakohteiden omavalvontasuunnitelmat käydään läpi kaikissa kohteissa vuonna 2023. Todetaan, että ” Omavalvonnan toimivuuden arvioinnin osalta on perinteisesti tukeuduttu pääasiassa tarkastuksilla saatuun valvontatietoon, mikä ei välttämättä tue valvontakohteen ajantasaista riskinarviointia parhaalla mahdollisella tavalla.” Olisi hyvä avata vielä tarkemmin, mitä tällä tarkoitetaan. Valvontayksikön raporttiluonnoksesta annetun palautteen mukaan tällä tarkoitetaan sitä, että toimijan omavalvonnan arvioimiseksi omavalvontasuunnitelma olisi hyvä pystyä tarkastamaan etukäteen ennen tarkastusta. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että tarkastukset ovat tarkastuksen tarkoituksen toteutumiseksi tehtävä ennalta ilmoittamatta. Uusista kohteista omavalvontasuunnitelma saadaan lupahakemuksen yhteydessä, joten se pystytään tarkastamaan ennen ensimmäistä tarkastusta. Asia tullaan avaamaan seuraavaan valvontasuunnitelmaan.

Aluehallintovirasto toteaa palautteeseen liittyen, että tarkastusten tekeminen ennakkoon ilmoittamatta ei aina ole välttämättömyys tupakkalain mukaisessa valvonnassa (hallintolaki (434/2003) 39 §).

Tupakkavalvonnassa on perustettu lähialueen valvontayksiköiden kanssa Teams-ryhmä yhteistyön kehittämiseksi. Ryhmässä voidaan keskustella mm. tupakkalain tulkinnoista, jotta voitaisiin tehdä mahdollisimman yhdenmukaista valvontaa. Lisäksi ryhmän kanssa on syksyllä 2022 laadittu yhteinen tiedotepohja toimijoille jaettavaksi tupakkalain muutoksiin liittyen.

Tupakkavalvontaa koskevassa suunnitelman taulukoissa näkyy informatiivisesti, miten pystytty pysymään suunnitelmassa kohdekohtaisesti.

Valvontaeläinlääkärin työparina ovat tarvittaessa praktikkoeläinlääkärit ja ympäristöterveydenhuollon johtaja.

Yleisesti käytännössä resurssit suunnataan akuuttiin valvontaan, kuten kiireellisiin eläinsuojelutapauksiin.

Valvontavelvoitteiden hoitamiseksi eläinlääkintähuollon tekemän valvonnan kohdalla on mahdollista järjestää, että praktikkoeläinlääkärit hoitavat osan valvontatehtävistä.

Valvontayksikkö on myös harkinnut, että praktikot voisivat tehdä ilmoituksenvaraisten kohteiden ja muita ilman erityistä epäilyä tehtäviä tarkastuksia ja näin vapauttaa aikaa valvontaeläinlääkärille tehdä esimerkiksi maitohygieniatarkastuksia.

Toteuma ja sen arviointi

Valvontasuunnitelmassa ovat esitetty toteutumisen arvioitiin liittyvät asiat ja raportointi. Toteumaraportti on käsitelty ympäristöterveyslautakunnassa 20.2.2023.

Toteumaraportissa on esitetty ympäristöterveydenhuollon valtakunnallisen valvontaohjelman ohjeistuksen mukaan toiminnan arviointiin liittyvät asiat. Toteumassa ja sen arvioinnissa on käytetty pohjana valvontasuunnitelmaa. Tilaisuudessa keskusteltiin toteuma-arviointiraportin pituudesta. Esille tuli, että lautakunta pysyy paremmin perillä asioista, mistä puhutaan, kun käytetään valvontasuunnitelman runkoa toteuman arvioinnissa.

Lautakunnan kokouksissa on käsitelty voimavaratilannetta ja toteumatilannetta. Vuosi 2023 on Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen ympäristöterveyslautakunnan ensimmäinen toimintavuosi. Lautakunnalle on viety viestiä "ruuhkanpurkuavusta". Haasteeksi muodostuu talouden tiukat raamit vuodelle 2024, eikä valvontamaksuilla laskelmien mukaan saataisi katettua tarvittavan lisähenkilön palkkaa ja sivukuluja.

Valvontayksikössä pidetään kerran kuukaudessa yksikköpalavereja. Lisäksi valvojat käyvät keskenään läpi tarkastussuunnitelman toteutumista ja jakavat kohteet tarvittaessa keskenään. Haastattelussa valvontayksikkö toi esille, että omassa yksikössä suunnitelman toteutumisen seuranta voisi olla enemmän.

Vuonna 2022 elintarvikevalvontaan suunniteltiin 2,2 htv, josta toteutui 1,8 htv (-0,4 htv). Toteumasta ei käy esille suunnitelmallisen ja ei-suunnitelmallisen valvonnan voimavarojen osuus. Vuonna 2021 elintarvikevalvontaa tehtiin yhteensä 1,95 htv, josta suunnitelmallista valvontaa 1,2 htv ja muuta valvontaa 0,75 htv. Elintarvikevalvonnassa tarkastusten toteuma vuonna 2022 oli 64 % ja ilman alkutuotantoa 54 % suunnitellusta. Kaikkiaan tarkastuksia tehtiin 128/200. Tarkastamatta jääneet kohteet siirtyvät seuraavalle vuodelle. Maidontuotantotilojen tarkastukset toteutuivat sataprosenttisesti.

Vuoden 2023 osalta valvontayksikön johtaja ilmoitti, että elintarvikelain mukaisia suunnitelmallisia tarkastuksia oli tehty 44 kpl arviointipäivään mennessä, uusintatarkastukset eivät ole luvussa mukana. Alkutuotannon tarkastuksia ei ole ehditty tehdä lainkaan.

Toteumassa on hyvin esillä elintarvikenäytteenoton toteutuminen (taulukko 4) ja tarkastusten toteuma (taulukko 10). Lisäksi kerrotaan painopisteistä (valtakunnalliset ja omat) ja niihin osallistumisesta sekä jäljitettävyyden ja pakkausmerkintöjen oikeellisuuden tehokkaasta valvonnasta. Oiva-jakaumaa on vertailtu alueelliseen ja valtakunnalliseen tilanteeseen sekä edelliseen vuoteen (taulukko 3). Arvioiden C ja D osalta voisi yleisesti tuoda esille millaisiin kohteisiin ja mihin asioihin puutteet ovat liittyneet. Lisäksi hallinnolliset pakkokeinot vievät aikaa, mikäli niitä on käytetty. Toteumassa on tuotu esille myös elintarvikevälikkeiden epidemioiden tilanne. Häiriötilannesuunnitelmaan on laadittu toimintakortit häiriötilanteiden hoitoon. Toteumassa on esitetty myös kehittämistoimia.

Ruokaviraston ohjeellinen keskimääräinen tarkastustavoite on 110 tarkastusta/henkilötyövuosi. Valvontayksikössä tehtiin noin 76,1 tarkastusta/htv vuonna 2022. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston toimialueella tarkastusmäärä on 69,4 tarkastusta/htv ja koko maan osalta 78,3 tarkastusta/htv.

Terveysturvallisuuden suunnitelmallisen valvonnan toteuma-aste vuonna 2022 oli 72 %. Toteumassa tuodaan esille, että terveysturvallisuusvalvonnassa on edelleen akuuttivalvontaa. Valvontasuunnitelman mukaisia tarkastuksia tehtiin 73 ja muita tarkastuksia 30. Yhteistyötä valvonnassa tehdään muiden viranomaisten kanssa.

Toteuman arvioinnissa on huomioitu suunnitelman mukaisessa taulukossa painopistealueiden toteutuminen rasti ruutuun periaatteella. Suositeltavaa on avata myös tarkemmin, miten suunnitelma toteutettiin näiden osalta.

Terveysturvallisuuden VYHA -kyselyssä vuodelta 2022 todetaan, että suunnitelman ulkopuoliset, epäilyyn perustuvat, tarkastukset ovat kuluttaneet resursseja. Korona haittasi tarkastustoimintaa edelleen vuonna 2022. Perusmaksujen käyttöönotto oli yllättävän työllistävää ja vei resursseja; tämä koskee myös elintarvikevalvontaa. Myös organisaatiomuutoksen valmistelu vei oman aikansa. Suoritemäärien seuranta on toteutettu pitkin vuotta.

Tupakkavalvonnan suunnitelmallisen valvonnan toteutumisaste vuonna 2022 oli 31 %. Toteuman arvioinnissa todetaan, että yhteistyö ehkäisevän päihdetyön ja muiden viranomaisten kanssa alkoi vuonna 2020 yhteistyöryhmän kokoontumisella. Yhteistyöryhmä kokoontui vuonna 2022 kerran.

Tupakkavalvonnan VYHA -kyselyssä 2022, todetaan, että tilapäinen vajaus henkilövoimavaroissa (sairastumiset, virantäyttövaikeudet...) vaikutti toteumaan. Sama henkilö suorittaa sekä elintarvike- että tupakkavalvontaa ja vuonna 2022 elintarvikevalvonta ja perusmaksujen käyttöönotto työllistivät runsaasti. Tupakkavalvontaan esitetään panostamista seuraavana vuotena.

Pätevyysvaatimukset

Valvontasuunnitelman luvuissa 2.2 ja 3.3.2 esitetään selkeästi pätevyysvaatimusten lainsäädäntöperusteet rekrytointitilanteissa (terveydenhuoltolaki (1326/2010) 21 §, terveysturvallisuuslaki 7 §, elintarvikelaki 32 §, eläinlääkintähuollon tehtävät suunnitelman kohdassa 3.3.2.)

Esille on tuotu lainsäädäntöperusteiden lisäksi muun muassa, että viranhaltijoiden kelpoisuus suorittaa ympäristöterveydenhuollon valvontatehtäviä tarkastetaan rekrytointitilanteessa.

Hyvät käytännöt

Ympäristöterveyslautakunta saa tietoa valvontatilanteesta hyvin ja on myös kiinnostunut ympäristöterveyden asiakokonaisuuksista. Lautakuntaa perehdytetään ympäristöterveydenhuollon tehtäviin ja valvontaan.

Valvontasuunnitelma ja toteuma-arviointiraportti ovat yleisesti kattavia ja niissä esitetyt taulukot ovat informatiivisia, tuoden hyvin esille valvonnan suunnittelua ja toteumatilannetta.

Valvonnan sidosryhmäyhteistyö vastuukunnassa on tiivistynyt ja se tullaan jalkauttamaan muihin valvontayksikön kuntiin.

Tiivis yhteistyö ja toiminnan kehittäminen lähivalvontayksiköiden kanssa.

Elintarvikevalvontasuunnitelmassa tarkastusten toteutumista seurataan hyvin (liite 2).

Tupakkavalvonnassa tehostettu keskinäistä vuoropuhelua alueen muiden valvontayksiköiden kanssa.

Erityisesti talousvesivalvonnassa parityönä tehtävä valvonta vähentää valvonnan haavoittuvuutta näissä kohteissa (ajantasainen tieto valvontatilanteesta on tällöin vähintään kahdella viranhaltijalla).

Praktikoiden apu on hyvin käytettävissä tarvittaessa myös valvonnassa, sekä valvontaeläinlääkärin pariksi ja lomasijaiseksi.

Kehitettävää

Valvontayksikössä on suunnitteilla lisätä tarkastusten ja valvontatilanteen seuranta kolmannesvuosittain sekä yksikön sisällä että ympäristöterveyslautakunnalle. Aluehallintovirasto näkee tämän myös hyvänä kehittämisasiana.

Elintarvikevalvonnan osalta alkutuotantopaikkojen päivittäminen olisi tarpeellista VATI-järjestelmässä.

Toteumassa voitaisiin tuoda lisätietona esille suunniteltujen elintarvikekohteiden kattavuus eli paljonko suunnitelluista kohteista saatiin tarkastettua.

Valvontayksikössä on mennyt paljon aikaa elintarvikevalvonnassa haastavien tilanteiden selvittämisessä ja erilaisissa selvityksissä. Hallinnollisiin pakkokeinoihin ja tutkintapyyntöihin sekä erilaisiin selvityksiin liittyvä työ voisi olla vielä selkeämmin esillä valvontasuunnitelman toteumassa. Lisäksi Oiva-tarkastusten C- ja D-arvioiden kohdentumista voitaisiin esittää tarkemmin.

Talousvesivalvonnan haavoittuvuuden vuoksi on syytä varmistaa jatkossakin, että ajantasainen tieto valvontatilanteesta on useammalla tarkastajalla.

Terveysuojeluvalvonnan riskinarvioinnin kohdekohtainen toteuttaminen ilmoituskäsittelystä lähtien voitaisiin kirjata suunnitelmaan vielä tarkemmin. Terveysuojelussa riskinarvioinnin toteutuminen ja vaikutus valvontatarpeeseen tulisi näkyä myös kohdekohtaisesti kohteen tiedoissa (VATI).

Terveysuojeluvalvonnan painopisteiden toteuttamista olisi syytä avata vielä tarkemmin suunnitelmassa. Toteutumassa puolestaan voitaisiin tarkastella tarkemmin niiden toteutumista.

Olisi hyvä vuosittain varmistaa, että kaikki valtakunnallisen EHO:n otsikoinnin mukaiset kuntatasolla tehtävää valvontaa koskevat asiat sekä mahdollisesti muuttunut lainsäädäntö on huomioitu omassa valvontasuunnitelmassa.

Korjattavaa

Ei esitetä arvioinnissa läpikäytyjen asiakokonaisuuksien perusteella.